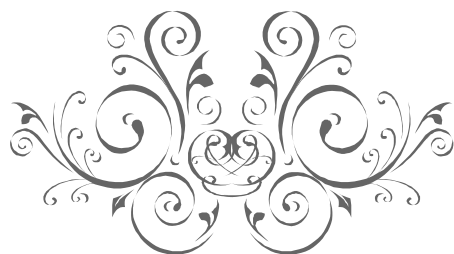

גמרא סדורה

מסכת

סוטה

פרק ח' - "מְשׁוּחַ מְלַחְמָה"

מהדורה מנוקדת, מפוסקת,
מחולקת לסוגיות ולפסקאות

לימוד פרקים אלו לעילוי נשמת מו"ר הרב עמירם עולמי זצ"ל הי"ד
כ"ד כסליו ערב חג אור חנוכה
למד ולימד אהב והאהיב את לימוד הגמרא על כולנו
לא מש מתוך האוהל
נרצח על ידי מרצחים בציר עתניאל חברון
ולזכות משפחתו הנפלאה שיתבשרו בשורות טובות ושמחות

בהצלחה - יגיעת ומצאת - תאמין!!!

להארות והערות

דניאל ברק ווינט

טל' - 0526071122

דוא"ל vinetdb81@gmail.com

עתניאל ד.ג. הר חברון 90407

כל הזכויות על הטקסט שמורות למכון ממרא.
כל הזכויות על הניקוד, הפיסוק והחלוקה לסוגיות ופסקאות
שמורות לעמותת "וכל בנייך לימודי ה".

ניתן לצלם ולהדפיס לשם לימוד וללא מטרות רווח.

כסליו תשע"ז

מסכת סוטה פרק ח' - "משוח מלחמה"

1. מב, א

רש"י

מתני'

משוח מלחמה. כהן שנתרבה לכך שנאמר ונגש הכהן וגו' ובגמרא פריך מאי קאמר:

ויקומו האנשים. כתיב גבי פקח בן רמליהו שנלחם עם אחיו בדברי הימים ששבו מבני יהודה הרבה ושם היה נביא עודד שמו והוכיחם לבני ישראל ואמר להם בחמת ה' על בני יהודה נתנם בידכם והכיתם .. בהם לאין מרפא ועתה אתם אומרים לכבוש אותם לעבדים:

שמעוני והשיבו את השביה וגו'. לכל כושל. כל הכושלים שבהם שאינן יכולין לילך ברגליהם. צהלת סוסים. צנף סוסים קרוי צהלה בלשון המקרא:

קלגסין. חיילות:

הגפת תריסין. מגיפין וסוגרין ומדבקין התריסין זה סמוך לזה כדי שינקשו זה על זה והקול נשמע כקול המון לאיים על שכנגדם. ... שובך. שר צבא הדרעור. גמי מאי. קאמר. היכי יליף לשון הקודש מהכא דומיא דשוטר. תירוצא היא. השופט ממונה על השוטר ששוטר עשוי לנגוש את מי שיצוה השופט לכוף:

משנה

משוח מלחמה בשעה שמדבר אל העם - בלשון הקודש היה מדבר, שנאמר: "והיה קרבכם אל המלחמה ונגש הכהן"³⁴⁵ (דברים כ, ב) - זה פהו משוח מלחמה.

"ודבר אל העם" (דברים כ, ב) - בלשון הקודש.

"ואמר אליהם שמע ישראל ... על איביכם"³⁴⁶ (דברים כ, ג) - ולא על אחיכם,

לא יהודה על שמעון, ולא שמעון על בנימין.

שאם תפלו בידם - ירחמו עליכם,

במה שנאמר: "ויקמו האנשים אשר נקבו בשמות, ויחזיקו בשביה,

וכל מערמיהם הלבישו מן השלל, וילבשוים וינעלוים ויאכלוים וישקוים,

ויסכוים וינהלוים פחמרים לכל מושל, ויביאוים ירחו, עיר התמרים,

אצל אחיהם וישיבו שמרון" (דברי הימים ב כח, טו) -

על אויביכם אתם הולכים, שאם תפלו בידם - אין מרחמיו עליכם.

"אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו" (דברים כ, ג).

"אל ירך לבבכם" - מפני צהלת סוסים וצחצוח חרבות.

"אל תיראו" - מפני הגפת תריסין ושפעת הקלגסין.

"אל תחפזו" - מקול קרנות,

"אל תערצו" - מפני קול צנחות.

"מי ה' אלהיכם ההלך עמכם"³⁴⁷ (דברים כ, ד).

הם באין - בנצחוננו של בשר ודם,

ואתם באים - בנצחוננו של מקום.

פולשתים באו - בנצחוננו של גלית, מה היה סופו? לסוף נפל בחרב ונפלו עמו.

בני עמון באו - בנצחוננו של שובך, מה היה סופו? לסוף נפל בחרב, ונפלו עמו.

ואתם - אי אתם בן, "מי ה' אלהיכם ההלך עמכם להלחם לכם" (דברים כ, ד) - זה מחנה הארון.

גמרא

מאי קאמר?

הכי קאמר:

שנאמר: "ודבר",

ולהלן אומר: "משה ודבר והאלהים יעננו בקול" (שמות יט, ט),

מה להלן - בלשון הקודש,

אף כאן - בלשון הקודש.

³⁴⁵ והיה קרבכם אל המלחמה ונגש הכהן ודבר אל העם

³⁴⁶ ואמר אליהם שמע ישראל אלהיכם על איביכם אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם

³⁴⁷ מי ה' אלהיכם ההלך עמכם להלחם לכם עם איביכם להושיע אתכם

2. מב, א

רש"י

ואימא סגן. מדבר דברים הללו
דהא ממונה הוא ויש ממונה על
גביו:

למה סגן ממונה. לאיזה דבר
הוא ממונה ומוכן.

שאם אירע כו'. אבל בעוד שלא
אירע פסול לכהן גדול אין לסגן
גדולה של כלום:

תנו רבנן:

"ונגש הכהן ודבר אל העם" (דברים כ, ב).

יכול כל כהן שירצה?

תלמוד לומר: "ודברו השטורים" (דברים כ, ה),

מה שוטורים - בממונה,

אף כהן - בממונה."

ואימא כהן גדול?

דומיא דשוטר,

מה שוטר - שיש ממונה על גביו,

אף כהן - שיש ממונה על גביו.

כהן גדול נמי,

האיכא מלך על גביו!

בעבודתו קאמר.

ואימא סגן!

סגן לאו ממונה הוא.

דתניא:

"אמר רבי חנינא סגן הכהנים:

למה סגן ממונה?

שאם אירע בו פסול בכהן גדול נכנס ומשמש תחתיו."

3. מב, א-ב

רש"י

מאי שנא שמע ישראל. למה מתחיל בלשון זה: **פעמיים מדבר עמהם אחת בספר**. כשיצאו מארצם: **שמעו דברי מערכי מלחמה**. מי ראוי לחזור ומי ראוי לילך וחזרו הראויים לחזור כגון בנה בית ונטע כרם ואירש אשה וירא ורד הלבב ואעי"ג דכתיב בהן ודברו השוטרים לקמן אמרינן דכהן קאמר להו אלא שהשטרים משמיעין דבריו לעם אל ירד לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו. ארבעה אזהרות כנגד ארבעה דברים שהעובדי כוכבים היו עושין לאיים מגיפין בתריסין ומריעין בקרנות וצווחין בקולם ורומסין בצחלת סוסיחן ודהרותם אבל צחצוח חרבות ושפעת קלגסים הן עיקר המלחמה ואינן לאיים:

"ואמר אלהם שמע ישראל" (דברים כ, ג).

מאי שנא **"שמע ישראל"**?

אמר רבי יוחנן משום **רבי שמעון בן יוחי**:

אמר להן הקדוש ברוך הוא ל**ישראל**:

אפילו לא קיימתם אלא קריאת שמע שחרית וערבית אי אתם נמסרין בידם.

"אל ירד לבבכם אל תיראו" כו'.

תנו רבנן:

"פעמיים מדבר עמם,

אחת - בספר,

ואחת - במלחמה.

"בספר" מה הוא אומר?

מב, שמעו דברי מערכי המלחמה, וחרו.

"במלחמה" - מה הוא אומר?

"אל ירד לבבכם,

אל תיראו,

ואל תחפזו,

ואל תערצו" (דברים כ, ג).

כנגד ארבעה דברים שאומות העולם עושין:

מגיפין, ומריעין, צווחין, ורומסין.

4. מב, ב

רפ"י

בגילוי פנים. בחוצפה.
ברו. בחרו:

לכדו פיו. אמר פיו את כשלונו:
וירד אלי. משמע עלי שהוא יגבר
דהוה ליה למימר וילחם אתי:
ואידך והכני. ואע"ג דהדר אמר
ואם אני אוכל לו והכיתיו מכל
מקום פתיחת פיו לרעתו:

דוד הדר קאמר ליה ואני בא.
ואין זו פתיחת פה לרעה דאמר
ליה אתה בא למשול בי על ידי
דבר שאין בו ממש ואני בא
למשול בך בשם שהנצחנות
שלו:

כנגד ארבעים יום. שאיחרה
תורה להתקבל ניתן לו כח
להתיצב:

מכל מום. מתוקן ומנוקה מכל
מום של כיעור:

שבאחיו. ארבעה היו (לו)
כדלקמן:

בר מאה פאפי וחד נאנאי. בן
התערובת שבאו הרבה אנשים
על אמו בלילה אחת ונתעברה
מן אחד נמצא האחד אביו וכולן
מנאפים:

נאנאי. זהו אב בלשון פרסי:
פאפי. פרסטרט {פדרשטרי"ש:
אבות חורגים} ולשון איש
הבנינים שיצא מבין אנשים
הרבה:

"פְּלִשְׁתִּים בָּאוּ בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל גְּלִית [מָה הָיָה סוּפוֹ? לְסוּף נָפַל בְּחָרֵב וְנָפְלוּ עִמּוֹ]."

"גְּלִית".

אמר רבי יוחנן:

שְׁעָמַד בְּגִילוי פְּנִים לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא,
שְׁנָאֵמַר: "בְּרוּ לָכֶם אִישׁ וַיֵּרֶד אֵלַי"³⁴⁸ (שמואל א, ז ח),

וְאִין "אִישׁ" אֵלָּא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא,

שְׁנָאֵמַר: "ה' אִישׁ מִלְחָמָה"³⁴⁹ (שמות טו, ג).

אמר הקדוש ברוך הוא:

הָרִינִי מִפִּילוֹ עַל יַד בֶּן אִישׁ,

שְׁנָאֵמַר: "וַיְדוּד בֶּן אִישׁ אֶפְרַתִּי הַזֶּה" (שמואל א, ז יב).

אמר רבי יוחנן משום רבי מאיר:

בְּשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת לְכַדוֹ פִּי לְאוֹתוֹ רִשְׁעִי:

אֶחָד - "בְּרוּ לָכֶם אִישׁ וַיֵּרֶד אֵלַי" (שמואל א, ז ח).

וְאֶיֶךָ: "אִם יוֹכַל לְהִלָּחֵם אִתִּי וְהִפְנִי" (שמואל א, ז ט),

וְאֶיֶךָ, דְּקָאֵמַר לִיהַ לְדָוִד: "הַכְּלָב אָנֹכִי כִי אֶתָּה בָּא אֵלַי בְּמַקְלוֹת" (שמואל א, ז מג).

דָּוִד נָמִי, אָמַר לִיהַ: "אֶתָּה בָּא אֵלַי בְּחָרֵב וּבַחֲנִית וּבְמִידוֹן" (שמואל א, ז מה)!

הדר אמר ליה:

"וְאָנֹכִי בָּא אֵלַיךְ בְּשֵׁם ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי מַעֲרֹכוֹת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִרְפַּתְתָּ" (שמואל א, ז מה).

"וַיִּגַּשׁ הַפְּלִשְׁתִּי הַשֶּׁכֶם וְהָעֶרֶב"³⁵⁰ (שמואל א, ז טז).

אמר רבי יוחנן:

כְּדִי לְבַטְלֹן מִקְרִיאַת שְׁמַע שְׁחָרִית וְעֶרְבִית.

"וַיִּתְיַצֵּב אַרְבַּעִים יוֹם" (שמואל א, ז טז).

אמר רבי יוחנן:

כְּנֶגֶד אַרְבַּעִים יוֹם שֶׁנִּתְּנָה בְּהֵן תּוֹרָה.

"וַיִּצְא אִישׁ הַבְּנִים מִמַּחְנוֹת פְּלִשְׁתִּים,

[וַיִּצְא אִישׁ הַבְּנִים מִמַּחְנוֹת פְּלִשְׁתִּים גְּלִית שְׁמוֹ מִגַּת גְּבָהוּ שֵׁשׁ אַמּוֹת וְזָרַת] (שמואל א, ז ד).

מאי "בִּינִים"?

אמר רב:

שְׁמִבּוּנָה מְכַל מוּם.

ושמואל אמר:

בִּינוּנֵי שְׁבָאֲחָיו.

רבי רבי שילא אמר:

שְׁהוּא עֲשׂוּי כְּבִנְיָן.

רבי יוחנן אמר:

כִּר מֵאָה פְּפִי וְחָדָא נֶאֱנָאִי.

"גְּלִית שְׁמוֹ מִגַּת" (שמואל א, ז ד).

³⁴⁸ ויעמוד ויקרא אל מערכת ישדאל ויאמר להם למה תצאו לערך מלחמה הלוא אנכי הפלשתי ואתם עבדים לשאול ברו לכם איש וירד אלי

³⁴⁹ ה' איש מלחמה ה' שמו

³⁵⁰ ויגש הפלשתי השכם והערב ויתיצב ארבעים יום

תני רב יוסף:

"שהכל דשין את אמו בגת.

בתיב "מערות"³⁵¹ (שמואל א, יז כג),

וקרינו: "מערכות".

תני רב יוסף:

שהכל הערו באמו.

בתיב: "הרפה"³⁵² (שמואל ב כא, טז),

וכתיב: "ערפה"³⁵³ (רות א, ד).

רב ושמואל:

חד אמר: "הרפה" שמה, ולמה נקרא שמה "ערפה" שהכל עורפין אותה מאחריה.

וחד אמר: "ערפה" שמה, ולמה נקרא שמה "הרפה" שהכל דשין אותה כהריפות.

וכן הוא אומר: "ותקח האשה ותפרש המסך על פני הבאר ותשטח עליו הרפות"³⁵⁴ (שמו' ב יז, יט).

ואי בעית אימא:

מהכא: "אם תכתוש את האויל במכתש בתוך הרפות בעלי"³⁵⁵ (משלי כז, כב).

"את ארבעת אלה ילדו להרפה בגת ויפלו ביד דוד וביד עבדיו" (שמואל ב כא, כב).

מאי ניהו?

אמר רב חסדא:

סף ומדון גלית וישבי בנוב.

"ויפלו ביד דוד וביד עבדיו",

דכתיב: "ותשק ערפה לחמותה ורות דבקה בה" (רות א, יד).

אמר רבי יצחק,

אמר הקדוש ברוך הוא: בואו בני הנשוקה, ויפלו ביד בני הדבוקה.

דרש רבא:

בשכר ארבע דמעות שהורידה ערפה על חמותה זכתה ויצאו ממנה ארבעה גבורים,

שנאמר: "ותשנה קולן ותבקינה עוד" (רות א, יד)

בתיב: "חץ חניתו"³⁵⁶ (שמואל א יז, ז) וקרינו: "ועץ חניתו".

אמר רבי אלעזר:

עדיין לא הגיענו לחצי שבחו של אותו רשע.

מכאן שאסור לספר בשבחן של רשעים.

ולא לפתח ביה כלל!

לאודועי שבחיה דדוד.

רס"י

כתיב מערות. ממערות

פלשתים:

כתיב ערפה. שם האחת ערפה

(רות א) וכתיב הרפה אשר

בילידי הרפה והיא ערפה

כדאמרי לקמן שנגזר עליה

שיפלו בניה בחרב ביד בני רות

שדבקה בשכינה:

עורפין אותה. הפקירה עצמה

כבהמה פנים כנגד עורף:

כהריפות. חטין כתושין:

סף ומדון וגלית וישבי. כולם

בספר שמואל:

בני הנשוקה. שנשקה

לחמותה להפרד מעמה שלא

נתגיירה:

ותבכינה עוד. פעם שניה

דלעיל מיני כתי ותשאנה

קולן ותבכינה:

ארבע דמעות. שתי בכיות

משתי עינים:

חץ. לשון חצי הודיעך הכתוב

שלא סיפר בחצי גבורתו:

לאודועי שבחיה דדוד. שנלחם

עם גבור כמוהו:

³⁵¹ והוא מדבר עם ונהג איש הבנים עולה גלית הפלשתית שימו מגת (ממערות) ממערכות פלשתים וידבר כדברים האלה וישמע דוד

³⁵² (וישבו) וישבי מנב אשר בילידי הרפה ומשקל קינו שלש מאות משקל נחשת והוא הגור הדשה ויאמר להמות את דוד

³⁵³ וישאו להם נשים מאביות שם האחת ערפה ושם השנית רות וישבו שם כעשר שנים

³⁵⁴ ותקח האשה ותפרש את המסך על פני הבאר ותשטח עליו הרפות ולא נודע דבר

³⁵⁵ אם תכתוש את האויל במכתש בתוך הרפות בעלי לא תסור מעליו אולתו

³⁵⁶ (וחץ) ועץ חניתו ממנו ארמים ולהבת חניתו שש מאות שקלים ברזל ונשא הצנה הלך לפניו

5. מב, ב

רפ"י

כתיב שובך. בספר שמואל (בי י) וכתוב שופך בדברי הימים (אי יט):

אשפתו כקבר פתוח. בחיילות של נבוכדנצר כתיב ואידי דנקט פלוגתא דרב ושמואל בדרשות דקראי נקט לה:

מפני שאומנים. אבל אינם גבורים:

של זבל. מחמת שאוכלין הרבה בגבורה:

שמע מינה. מדקאמר שמא תאמר חולי מעיים הם:

ליטרח בנפשיה. לבקש לו רפואות טרם יכבד חוליו עליו:

דאגה בלב איש ישחנה. ישחנה מדעתו. ישחנה לאחרים:

"בני עמון באו בנצחוננו של שובך [מה היה סופו? לסוף נפל בחרב, ונפלו עמו"].

כתיב **"שובך"** (שמואל ב י, יח),

וכתיב: **"שובך"** (דברי הימים א יט, יח).

רב ושמואל:

חד אמר: **"שובך"** שמו, ולמה נקרא שמו **"שובך"**? שעשוי כשובך.

וחד אמר: **"שובך"** שמו, ולמה נקרא שמו **"שובך"**? שכל הרואה אותו נשפך לפניו כקיתון.

"אשפתו כקבר פתוח כלם גבורים"³⁵⁷ (ירמיה ה, טו-טז).

רב ושמואל ואמרי לה רבי אמי ורבי אסי:

חד אמר: בשעה שזרקין חיץ, עושין אשפתות אשפתות של חללים,

ושמא תאמר שאומנין בקרב?

תלמוד לומר: **"כלם גבורים"**.

וחד אמר: בשעה שעושין צורכיהן, עושין אשפתות אשפתות של זבל,

ושמא תאמר מפני שחולי מעיים הם?

תלמוד לומר: **"כלם גבורים"**.

אמר רב מרי:

שמע מינה:

האי מאן דנפיש זיבליה - חולי מעיים הוא.

למאי נפקא מינה?

ליטרח בנפשיה.

"דאגה בלב איש ישחנה"³⁵⁸ (משלי יב, כה).

רבי אמי ורבי אסי:

חד אמר: ישחנה מדעתו.

וחד אמר: ישחנה לאחרים.

³⁵⁷ טו הנני מביא עליכם גוי ממדחק בית ישראל נאם ה' גוי איתן הוא גוי מעולם הוא גוי לא תדע לשנו ולא תשמע מה ידבר. טז אשפתו כקבר

פתוח כלם גבורים

³⁵⁸ דאגה בלב איש ישחנה ודבר טוב ישמחנה

6. מב, ב - מג, א

רש"י

וכל כך למה. אומר להם ומה היא הבטחה הזו שהבטיחן כי ה' אלהיכם ההולך ולא אמר כי ה' אלהיכם עמכם ומה היא הליכה זו דמשמע הולך ממש: **שהשם וכל כינויו עומדין בארון**. היוצא עמהם במלחמה: **שפיטפט**. זילול וכבש אותו ולא. חשבו: **והלא שבטים מבזים אותו**. כדאמרין באלו הן הנשרפין (סנהדרין דף פב:): לפיכך הוצרך ליחסו שם פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן: **תרי פוטי**. מדלא כתיב פוטאל:

וְאַתֶּם אֵי אַתֶּם בְּנֵי,

["כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הֵהָלַךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם" (דברים כ, ד) - זֶה מַחְנֵה הָאָרוֹן].

וְכָל כֵּךְ לָמָּה?

מפני שהשם וְכָל כִּינוּיוֹ

מג, א מוֹנְחֵין בְּאָרוֹן.

וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלֶף לַמָּטָה לַצָּבָא אֹתָם וְאֵת פִּינְחָס"³⁵⁹ (במדבר לא, ו).
"אתם" - אלו סנהדרין.
"פינחס" - זה משוח מלחמה,
"וכלי הקדש" - זה ארון ולוחות שבו.
"והצרות התרועעה" - אלו השופרות.

תנא:

"לא לחנם הלך פינחס למלחמה,**אלא ליפרע דין אבי אמו,****שנאמר: "והמדנים מקרו אותו אל מצרים"³⁶⁰ (בראשית לו, לו)."**

למימרא: דפינחס מיוסף אתי.

וְהָא כְּתִיב: "וְאַלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן לָקַח לֹו מִבְּנוֹת פּוּטִיָּאל לֹו לְאִשָּׁה"³⁶¹ (שמות ו, כה)!
 מאי לאו דאיתי מיתרו שפיטם עגלים לעבודה זרה.

לא, מיוסף שפיטפט ביצרו.

וְהָלֵא שְׂבָטִים מִבְּיַד אוֹתוֹ:

ראיתם בן פוטי זה, בן שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה, יהרוג נשיא מיישראלי!

אלא,

אי אבוה דאימיה מיוסף, אימיה דאימיה מיתרו,

ואי אימיה דאימיה מיוסף, אבוה דאימיה מיתרו.

דיקא נמי,

דכתיב: **"מבנות פוטיאל"**, תרי משמע.

שמע מינה.

³⁵⁹ וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלֶף לַמָּטָה לַצָּבָא אֹתָם וְאֵת פִּינְחָס בֶּן אֱלֵעָזָר הַמֵּהוּ לַצָּבָא וְכָלֵי הַקֹּדֶשׁ וְהַצְּבָרוֹת הַתְּרוּעָה בְּיָדוֹ

³⁶⁰ וְהַמְדָּנִים מְקָרוּ אוֹתוֹ אֶל מְצָרִים לְפוּטִימֵר סָדִיס פְּרָעָה שֵׁד הַטְּבָחִים

³⁶¹ כֹּה וְאַלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן לָקַח לֹו מִבְּנוֹת פּוּטִיָּאל לֹו לְאִשָּׁה וְתֵלֵד לֹו אֵת פִּינְחָס אֱלֵה רְאִשֵׁי אֲבוֹת הַלְוִיִּם לְמִשְׁפַּחָתָם

7. מג, א

ר"י

משנה

"ודבריו השטרים אל העם לאמר:

מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו - ילך וישב לביתו,

[פן ימות במלחמה ואיש אחר יחנכו]" (דברים כ, ה).

אחד הבונה בית התבן, בית הבקר, בית העצים, בית האוצרות.

אחד הבונה, ואחד הלוקח, ואחד היורש, ואחד שנתן לו מתנה.

"ומי האיש אשר נטע פרם ולא חללו - ילך וישב לביתו,

פן ימות במלחמה ואיש אחר יחללנו]" (דברים כ, ו).

אחד הנוטע ברם,

ואחד הנוטע חמשה אילני מאכל,

ואפילו מחמשת המינין.

אחד הנוטע,

ואחד המבריך,

ואחד המרביב,

ואחד הלוקח,

ואחד היורש,

ואחד שנתן לו מתנה.

"ומי האיש אשר ארש אשה [ולא לקחה - ילך וישב לביתו,

פן ימות במלחמה ואיש אחר יקחנה]" (דברים כ, ז).

אחד המאָרס את הבתולה,

ואחד המאָרס את האלמנה.

אפילו שומרת יבם,

ואפילו שמע שמת אחיו במלחמה, חוזר ובא לו.

כל אלו ואלו, שומעין דברי כהן מערכי מלחמה - וחוזרין.

ומספקין מים ומזון,

ומתקנין את הדרךים.

ואלו שאינן חוזרין:

הבונה - בית שער,

אכסדרה,

מרפסת.

הנוטע - ארבעה אילני מאכל,

חמשה אילני סרק,

המחזיר את גרושתו.

אלמנה לכהן גדול,

גרושה, חלוצה לכהן הדיוט,

ממזרת, נתינה לישך אל,

בת ישראל לממזר, לנתינו, לא היה חוזר.

רבי יהודה אומר:

אף הבונה בית על מכוננו - לא היה חוזר.

רבי אליעזר אומר:

אף הבונה בית לבינים בשרון - לא היה חוזר.

אלו שאין זזין ממקומן:

בנה בית וחנוכו,

נטע ברם וחללו,

הנושא את ארוסתו,

הכונס את יבמתו.

שנאמר: "נקי יהיה לביתו שנה אהת"³⁶² (דברים כד, ה).

מתני'

בית האוצרות. לאוצר יין שמן ותבואה. ואחד הלוקח. בית בנוי שהרי אצלו הוא חדש ובגמרא מרבינן ליה מקרא:

חמשה אילני מאכל. דבהכי הוי כרם שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב:

ואפילו מה' מינין. מצטרפין:

חיללו. בשנת הרביעית לנטיעתו שחלל את הפירות במעות כדרך מעשר שני ומעלה את המעות לירושלים ואוכלן כדכתיב (ויקרא יט) קדש הלולים וגמר קדש קדש ממעשר:

ה"ג כל אלו שומעין דברי כהן מערכי מלחמה וחוזרין. כמו שומעין דברי מערכי מלחמה של כהן כלומר שהכהן אומר להן:

סרק. כגון ארזים ושקמים שאינן עץ פרי:

והמחזיר גרושתו. ואירסה אינו חוזר שאינה חדשה לו וקרא אאשה חדשה קפיד כדכתיב כי יקח איש אשה חדשה (דברים כד):

אלמנה. ואירסה כהן גדול אינו חוזר בשבילה דאימעוט מולא לקחה מדלא כתיב ולא לקח:

על מכוננו. סתרו ובנאו במדה ראשונה אינו חוזר דלאו חדש הוא הואיל ולא חידש להוסיף עליו ואפילו אצלו אינו חדש וגרע מהלוקח והיורש:

אף הבונה בית לבינים בשרון. מקום הוא ששמו שרון ואין הקרקע יפה לבינים ולא הוי דבר קיימא שפעמיים צריך לחדשה בשבע שנים:

ואלו שאין זזין ממקומן. דהנך דלעיל הולכין עד לספר ושם שומעין דברי כהן וחוזרין מן המערכה לארץ ישראל ואינם חוזרין לבתיהם אלא עוסקין בסיפוק מים ומזון להולכי מלחמה ואלו אין זזין ממקומן אפילו ללכת עד הספר ולשוב עי"פ כהן:

הבונה בית וחנוכו. ולא דר בו עדיין שנה:

וכן הנוטע כרם וחיללו. ועדיין לא עברה שנת רביעית עליו שלימה:

³⁶² מי יקח איש אשה חדשה לא יצא בצבא ולא יעברו עליו לכל דבר נקי יהיה לביתו שנה אהת ושמוח את אשתו אשר לקח

רס"ו

נקי יהיה לביתו. בשביל ביתו:
יהיה. רבויא הוא הוסיף לך
 הויה אחרת להיות כזו:

גמ'

יכול דברים של עצמן. יכול
 שהדברים הללו שהם אומרים
 מי האיש אשר בנה וגוי של עצמן
 הן ולא היה כהן אומרן אלא
 השוטרים:

ת"ל ויספו השוטרים. לדבר אל
 העם ואמרו מי האיש וגוי ויספו
 משמע שדבר זה הם מוסיפים
 משלהם:

הרי דברים של עצמן אמור.
 שהדבר זה לבדו הן מוסיפין על
 של כהן מדעד השתא גבי נטע
 וגבי אירס אשה לא כתיב ויספו
 והכא כתיב ויספו ש"מ עד הנה
 דברי כהן ואת זו הן מוסיפין:

הא מה אני מקיים ודברו
השוטרים. בבנה ונטע ואירס:

בדברי משוח מלקמה הכתוב
מדבר. שהכהן אומר והשוטרים
 משמיעין אותן:

מונש עד ודברו. דהיינו שמע
 ישראל אתם קרבים וגוי עד
 להושיע אתכם:

"לביתו" - זה ביתו.

"יהיה" - זה פרמו.

"ושמח את אשתו" - זו אשתו.

"אשר לקח" - להביא את יבמתו.

אין מספיקין מים ומזון,

ואין מתקנין את הדרךים.

גמרא

תנו רבנן:

"ודברו השטרים..."³⁶³ (דברים כ, ה),

יכול דברים של עצמן?

בשהוא אומר: "ויספו השטרים"³⁶⁴ (דברים כ, ה) - **הרי דברים של עצמן אמור,**

הא מה אני מקיים: "ודברו השטרים"?

בדברי משוח מלקמה הנתוב מדבר.

הא ניצד?

כהן מדבר ושוטר משמיע."

תני חדא:

"כהן מדבר ושוטר משמיע."

ותניא אידך:

"כהן מדבר וכהן משמיע."

ותניא אידך:

"שוטר מדבר ושוטר משמיע."

אמר אביי:

הא כיצד?

מ"ונגש" (דברים כ, ב)³⁶⁵ ועד "ודברו" (דברים כ, ה) - **כהן מדבר וכהן משמיע,**

מ"ודברו עד "ויספו" - **כהן מדבר ושוטר משמיע.**

מ"ויספו" ואילך - **שוטר מדבר ושוטר משמיע.**

³⁶³ ודברו השטרים אל העם לאמור מי האיש אשר בנה בית חדש ולא הנכו ולך וישב לביתו פן ימות במלקמה ואיש או

³⁶⁴ ויספו השטרים לדבר אל העם ואמרו מי האיש הנרא ורך הלכב ולך וישב לביתו ולא ימס את לבב אחיו מלבבו

³⁶⁵ א כי תצא למלקמה על איביך וראית סוס ורכב עם רב ממך לא תירא מהם פי ה' א-להיך עמך המעלה מארץ מצרים

המלקמה ונגש הנהן ודבר אל העם. ג ואמר אלהם שמע ישראל אתם קרבים היום למלקמה על איביכם אל ירך לבבכם

תערצו מפניהם. ד מי ה' א-להיכם ההלך עמכם להלחם לכם עם איביכם להושיע אתכם. ה ודברו השטרים אל העם לא

חדש ולא הנכו ולך וישב לביתו פן ימות במלקמה ואיש אחר יחנכנו. ו ומי האיש אשר נטע פרם ולא הללו ולך וישב נ

ואיש אחר יחללנו. ז ומי האיש אשר ארש אשה ולא לקחה ולך וישב לביתו פן ימות במלקמה ואיש אחר יקהנה. ח ויספו השטרים לדבר אל העם

ואמרו מי האיש הנרא ורך הלכב ולך וישב לביתו ולא ימס את לבב אחיו מלבבו

8. מג, א-ב

רפ"י

מי האיש. ריבויא הוא דמצי למיכתב מי אשר בנה ומדלא כתיב אשר בית בנה דרוש ביה בנה מ"מ והאי דכתיב בית למעוטי בית שער אכסדרה ומרפסת שהם עשויים לדריסת רגל ולא ראויים לדור בהם:

בית שער. בית כניסת שער החצר להסתופף שם שומר הפתח:

ולא חנכו. מדלא כתיב חנך הוי מיעוטא חנכו לזה ולא לאחר פרט לגוזל בית:

כרבי יוסי הגלילי. דמתני':

מעבירות שבידו. והאי אית ליה למיהדר משום הירא ורך הלבב:

"מי האיש אשר בנה בית חדש - [ולך וישוב לביתו,

פן ימות במלחמה ואיש אחר יהנכנו]" (דברים כ, ה).

אחד הבונה בית התבן, בית הבקר, בית העצים, בית האוצרות. אחד הבונה, ואחד הלוקח, ואחד היורש, ואחד שנפתן לו מתנה".

תנו רבנן:

"אשר בנה" - אין לי אלא אשר בנה,

לקח, ירש, ניתן לו במתנה - מניין?

תלמוד לומר: "מי האיש אשר בנה".

"בית" - אין לי אלא בית,

מנין לרבות בית התבן, ובית הבקר, ובית העצים, ובית האוצרות?

תלמוד לומר: "אשר בנה", מכל מקום.

יכול שאני מדבה אף הבונה בית שער אכסדרה ומרפסת?

תלמוד לומר: "בית" - מה בית הראוי לדירה, אף כל הראוי לדירה.

רבי אליעזר בן יעקב אומר:

"בית" - במשמעו,

לא חנכו, "ולא חנכו" - פרט לגזלן".

לימא דלא כרבי יוסי הגלילי?

מגב, דאי רבי יוסי הגלילי - הא אמר: "זרף הלבב" (דברים כ, ח) זה המתירא ^מעבירות שבידו"!

אפילו תימא רבי יוסי הגלילי, כגון דעבד תשובה ויהב דמי.

אי הכי, הנה ליה 'לוקח' וליהדר!

כיון דמעיקרא בתורת גזילה אתא לדיה - לא.

9. מג, ב

רפ"י

תלמוד לומר אשר נטע. מדלא כתיב אשר כרם נטע דרוש ביה נמי נטע מכל מקום ואפי' אינו כרם שהרי לא הזכיר כרם עדיין:

תלמוד לומר כרם. דדמי לכרם ופחות שבכרמים חמשה גפנים הם: **כרם כמשמעו.** ולא שאר אילנות: **חיללו.** משמע מיעוטא לזה ולא לאחר:

כאן בהרכבת איסור. ברייתא בהרכבת איסור מין בשאינו מינו ומעטיה קרא כדמעית ולא חנכו גבי בית פרט לגזלן:

מבריך. שכופף (הזמורה או היחור) בארץ:

מרכיב. שנוקב האילן ונוטל מן הרך שבענפי האילן ותוחב לתוכו ועושה ענף בתוך הנקב ונושא ממין אותו אילן שנוטל ממנו וישראל מותר להרכיב משני אילנות שזה פירותיו גסין וזה פירותיו דקין דהוון ממין אחד זה בזה:

האי הרכבת היתר. דאוקמת מתני' בה היכי דמי דחוזר מפני חילול ההרכבה:

אי נימא ילדה בילדה. שאף זו שבקרקע שהרכיב את הענף בה נטיעה היא ועדיין לא הגיעה לשנה רביעית לחללה הא לאו משום הרכבה הדר דבלאו הרכבה נמי בעי למיהדר מן המלחמה משום ילדה ראשונה:

בזקינה. שכבר נתחללה:

שסיבכה. לשון נאחז בסבך (בראשית כב) שעשאה ענף בזקינה:

בטלה לגבי זקינה. ואינה חייבת בערלה ואין בה דין רבעי וכי תנן במסכת ערלה דמרכיב חייב בערלה [זקינה] בילדה תנן שאף אותו ענף חייב בערלה ואע"ג שקצצו מזקינה נעשה עכשיו ילדה שזו היא נטיעתו:

לעולם ילדה בילדה. ודקשיא לך בלא הרכבה נמי בעי למיהדר ממערכי המלחמה אקמייתא:

כגון דנטעה לקמייתא לסייג. כגון שהיתה פרצה בגדר שדהו ונטעה בפרצה לסתום לשון סוגה בשושנים (שיר ז) גדורה בשושנים:

ולקורות. לקוץ. ממנה קורות לכשתגדל:

ומאי שנא ילדה בילדה. כי הך ילדה קמייתא דכזקינה היא לענין ערלה (דלא בטלה הרכבה בה להפטר מן הערלה כמותה):

התם. גבי זקנה לאו בת אימלוכי היא לחזור ולהיות ילדה על שום מחשבה אבל נטע לסייג אי ממליך עלה בתוך שני ערלה לקיימה לפירות חייבת בערלה הילכך ילדה דקא מרכיב בגוה לאכילה חייבת בערלה ואע"ג דלא אימליך אקמייתא הא מיהא לאכילה הוא ומהניא מחשבה דעיקר דידה נמי אי הוה חשיב עלה הוה מהני מחשבה ואע"ג דבשעת נטיעה לאו להכי נטעה:

מידי דהוה אעלו מאליהו. דבשעת נטיעה ליכא כוונה:

ולוקמה בכרם של שני שותפין. למה לי לאהדורי אשינויא דחיקא בנוטע לסייג ולקורות לוקמה בנוטע לאכילה ודקשיא לך תיפוק לי משום דבעי למהדר משום ראשונה לישני כגון שהנטיעה של ראובן ובא שמעון והרכיב בה להיות פירות הרכבה שלו: **ומאי שנא מחמשה אחין.** ברייתא היא לקמן בפרקין (דף מד.):

"ומי האיש אשר נטע כרם [ולא חללו - ולך וישב לביתו]

פן ימות במלחמה ואיש אחר יחללנו" (דברים כ, 1).

אחד הנוטע כרם.

ואחד הנוטע חמשה אילני מאכל.

ואפילו מחמשת המינין].

תנו רבנן:

"אשר נטע" - אין לי אלא נטע.

לקח, ירש, ניתן לו במתנה - מניין?

תלמוד לומר: "ומי האיש אשר נטע כרם".

אין לי אלא "כרם" - מנין לרבות חמשה אילני מאכל ואפילו משאר מינין?

תלמוד לומר: "אשר נטע".

יכול שאני מרבה הנוטע ארבעה אילני מאכל, חמשה אילני סרק?

תלמוד לומר: "כרם".

דבי אליעזר בן יעקב אומר:

"כרם" - במשמעו.

"לא חיללי, 'ולא חללו'" (דברים כ, 1) - פרט למבריך ולמרכיב".

והא אנו תנן:

"אחד הנוטע ואחד המבריך ואחד המרכיב"!

אמר רבי ירמיה אמר רב חסדא:

לא קשיא:

כאן - בהרכבת איסור,

כאן - בהרכבת היתר.

האי "הרכבת היתר" היכי דמי?

אילימא: ילדה בילדה,

תיפוק ליה דבעי מיהדר משום ילדה ראשונה!

אלא ילדה בזקינה -

והאמר רבי אבהו: ילדה שסיבכה בזקינה בטלה ילדה בזקינה ואין בה דין ערלה!

אמר רבי ירמיה:

לעולם: ילדה בילדה,

וכגון דנטע להך קמייתא לסייג ולקורות,

דתנן:

"הנוטע לסייג ולקורות - פטור מן הערלה" (ערלה א, א).

ומאי שנא ילדה בזקינה דבטלה,

ומאי שנא ילדה בילדה דלא בטלה?

התם - אי מימליך עלה לאו בת מיהדר היא,

הכא - אי מימליך עלה בת מיהדר היא,

דהא מעיקרא לפירי קיימא³⁶⁶,

מידי דהוה אעלו מאליהו.

דתנן:

"עלו מאליהו - חייבין בערלה" (ערלה א, ב).

ולוקמה בכרם של שני שותפין,

דהאי הדר אדידיה והאי הדר אדידיה!

³⁶⁶ במהדורת הדפוס, שורה זו בסוגרים מרובעות

רש"י

כולן חוזרין. מפני שהיא שומרת יבם לכולם:
קרינא ביה אשתו. שמא לזה תתייבם:
כל חד וחד לא קרינא ביה כרמו. המיוחד לו שאין לך בה גפן שאין לשנים חלק בה:
רב נחמן אמר. הא דקתני מתניי מרכיב חוזר במרכיב אילן בירק דלא בעי למיהדר משום קמא ואם תאמר מין בשאינו מינו הוא ואימעטא לה הרכבת איסור מולא חיללו פרט למבריך ומרכיב האי תנא הוא דאמר מותר:
כפר עכו. כן שמה:
הא מני. דקתני פרט למבריך ומרכיב לאו סתמא היא אלא סיפא דמילתא דרבי אליעזר בן יעקב היא ואפי' הרכבת היתר לא הדר עלה:

אמר רב פפא:

זאת אומרת: כרם של שני שותפין אין חוזרין עליו מערכי המלחמה.

ומאי שנא מחמשה אחין ומת אחד מהן במלחמה, ד"בולן חוזרין!"

התם - כל חד וחד קרינא ביה 'אשתו',
 הכא - כל חד וחד לא קרינא ביה 'כרמו'.

רב נחמן בר יצחק אמר:

במבריך אילן בירק,

והאי תנא הוא,

דתניא:

"המבריך אילן בירק,**רבן שמעון בן גמליאל:****מתיר משום רבי יהודה בן גמדיא איש כפר עכו.****וחכמים אוסרין."**

כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן:

הא מני?

רבי אליעזר בן יעקב היא.

לא אמר רבי אליעזר בן יעקב התם "**כרם**" - **במשמעו**,הכא נמי, "**נטע**" כמשמעו,

נטע - אין,

מבריך ומרכיב - לא.

10. מג, ב - מד, א

ר"י

פחותה מטפח. שהיא שפל קומה ולא תגבה לעולם עד טפח:
כל שנותיה. מדרבנן כל הימים ערלה נוהגת בה דמתחזיא כבת שתא והרואה שאוכלין פירותיה אומר שפירות ערלה מותרין:
קלא אית ליה. הכל אומרים כרם יש לפלוני משונה מכל הכרמים ויודעין שהיא זקנה להכי נקט שתיים כו' דסבר לה כמאן דאמר במסכת ברכות (דף לה.) כרם רבעי תנן שאין ערלה נוהגת בנטיעה אחת אלא בכרם שלם:
לקריאת שמע. שאסור לקרות בארבע אמותיו משום לועג לרש שזה קורא וזה אינו יכול לקרות:
חורגתא. בת אשתו:
שגדלה בין האחין. בני הבעל מאשה אחרת:
דמתחזיא כי אחתייהו. מי שאינו מכיר בה ורואה אותה שגדלה אצלו כסבור שהיא אחותו ואומר שנושא אחותו:
לקט שכחה ופאה שעשאן. העני גורן שכינס הרבה כאחד ועשה מהן כרי:
הוקבעו למעשר. מדרבנן דחזי סבור שגדל בשדהו:
וה"מ בשדה. שלא ידעו הכל שנכנסו מעט מעט וסבורין שגדל שם אבל בעיר כל שכניו ראו שכינס על יד על יד ויודעין שהן של לקט שכחה ופאה ופטור מן המעשר כדתינוא בספרי ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך בדבר שאין לו בו חלק ונחלה עמך הוא בא ונוטל מעשר ראשון שלו יצא לקט שכחה ופאה שיש לו חלק ונחלה עמך שאף לעניים ליום הם מופקדים כשאר עניי ישראל:
אינה מקדשת את הזרעים. משום כלאי הכרם דכתיב בהו תקדש המלאה הזרע ונראה לי דקסבר כדאמרין במנחות (דף טו:) קנבוס ולוף אסרה תורה שאר זרעים מדרבנן ניהו ובכי האי כרם לא גזור רבנן אשאר זרעים:
אבל כוליה כרם. גדול שהיא שפלת קומה הואיל וחשיבה גזור עליה:
מת תופס ארבע אמות לטומאה. חכמים גזרו שיהא המת מטמא כל הנכנס בארבע אמותיו כדי שלא ירגילו אוכלי טהרות ליקרב לו ויהא סבור שלא האהיל ויש לחוש שמא יפשוט ידו ויאהיל ולא אדעתיה:
ותנא תנא. וכן תני תנא דידן במשנה הנשנית בינינו בבית המדרש בסדר טהרות (אהלות פט"ו מ"ח):
חצר הקבר. שלפני המערה כדאמר סדר בנין הקברות בבבא בתרא (דף ק:) שעושים מערות גדולות של שש על שש וחופר בכותליה סביב כוכין ארוכות כמדת המת ותוחבו לתוכן והמערה מקורה בתקרה וכיסוי ועושה גומא רחבה בצד המערה ופותח פי המערה לתוך הגומא בכותל המערה כמין פתח ואותה גומא היא חצר הקבר:
העומד בתוכו טהור. כל מקום שהוא עומד בה טהור דכיון דמערה חלוקה הימנה ומחיצותיה ניכרות לא גזור רבנן במתים שבתוכה שיתפסו ד' אמות סביבותיה לצד המערה דכי גזור רבנן ארבע אמות במת המוטל באויר וכגון למעלה אצל גג המערה כדי להרחיק את האדם מלהאהיל על הטומאה אבל כאן יש היכר:
הוא שיש בה ארבע אמות. הוא דחשיבא מקום לעצמה אבל פחות מכאן בטלה אצל המערה ולא חשיבא. למיהוי מקום לעצמה:
וב"ה אומרים ארבעה טפחים. הוי מקום חשוב בכל דוכתא:
במה דברים אמורים. ב"ה אמרו ליה:
כשפתחה של חצר למעלה. שאין לה כניסת מדרון במעלות מן הצד אלא כשיורדין לה קופצין לה וכשעולין מתוכה מטפס ועולה ולקמן פריך איפכא מיסתברא:
כלפי לייא. כנגד איפוא הפכת דבריך לייא איפוא כדאמר בברכות (דף נח.) כגני לייא כדים שבורים להיכן הולכים איפכא מיסתברא מן הצד כשעשוי לחצר מדרון לצאת דרך צדדים איכא למימר כיון דלא גזור רבנן ארבע אמות במחיצות ניכרות סגי להאי חצר בארבעה טפחים והעומד בה הרי זה טהור שאין לנו במה לטמאו דאינו צריך לטפס ולעלות שיפשוט זרועותיו ויאהיל וכנפיו על חלל הפתח דכי נפיק מידידי ונפיק נשמת ונמשך לו מן הפתח של מערה לצד פתח של חצר ויוצא לו:
מלמעלה אי אפשר דלא מאהיל. כיון דאינו אלא ארבעה טפחים אי אפשר לו לפרוש כנפיו ולטפס ולעלות אלא אם כן. מאהיל על חלל הפתח:
והני מילי כו'. השתא מהדר לפרושי סייעתיה מהכא מדאיצטריך למיתני העומד לתוכו טהור ש"מ הני מילי חצר הקבר דמסיימא מחיצתא דמערה לחודיה ודחצר לחודיה. ויש היכר בדבר אבל מת בעלמא המוטל באויר מודו בית הלל דתפיס ארבע אמות מדאיצטריך למיתני העומד לתוכו טהור דאי בעלמא לא גזור למה לי לאשמעינן הכא דטהור:

כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב: ילדה פחותה מטפח - חייבת בערלה כל שנותיה, דמתחזיא כבת שתא.

והני מילי: שתיים כנגד שתיים, ואחת יוצאה זנב, אכל כוליה כרם - קלא אית ליה.

כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב: מת 'תופס' ארבע אמות לקריאת שמע, דכתיב: "לעג לרש חרף עשהו" (משלי יז, ה).

אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב: חורגתא הגדילה בין האחין - אסורה לינשא לאחין, דמתחזיא כי אחתייהו.

ולא היא, קלא אית ליה למילתא.

ואמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב: לקט שכחה ופאה שעשאן בגורן הוקבעו למעשר.

אמר עולא:

לא אמרן אלא בשדה,

אבל בעיר - קלא אית ליה למלתא.

ואמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב: ילדה הפחותה מטפח אינה מקדשת את הזרעים.

והני מילי: שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב,

אכל כוליה כרם - מקדיש.

ואמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב: מד, אמת 'תופס' ארבע אמות לטומאה.

ותנא תנא:

"חצר הקבר העומד בתוכה - טהור,

והוא שיהו בה ארבע אמות,

דברי בית שמאי.

בית הלל אומרים:

ארבעה טפחים.

במה דברים אמורים:

שפתחה מלמעלה,

אבל פתחה מן הצד דברי הכל - ארבע אמות" (אהלות טו, ח).

קלפי לייא!?

אדרבא, מן הצד - מידריד ונפיק,

מלמעלה - אי אפשר דלא מאהיל!

אלא, במה דברים אמורים: שפתחה מן הצד,

אבל פתחה מלמעלה - ארבע אמות.

והני מילי: חצר הקבר, דמסיימא מחיצתא,

אבל מת בעלמא - תפיס.

11. מד, א

רפ"י

ואפי' היא לו שומרת יבם. שלא קדשה הוא אלא מכח אחיו באה לו:
לקחה. מדלא כתיב לקח מיעוטא הוא למעוטי לקיחת איסור:
כדברה. דאמר אין עבירה בקידושין עד שיבעול שיביא זרעו או את האשה לידי חילול וממזרת ונתינה אין עבירה. בקידושין דלא כתיב ביה לא יקח אלא לא יבא ולא תתחתן אבל אלמנה כתיב בה לא יקח וקחה היינו קידושין ואיצטריך דרבה דלא תימא מקידושין עבד ליה איסור:
ונתינה. מן הגבעונים דכתיב בהו ויתנם יהושע לחוטבי עצים (יהושע ט) והן משבעה אומות:
ועתדה בשדה לך ונצבה. בשדה מלאכתך לך:
גמרא. לתת סברא להבין בטעמי המשנה והלכה כדברי מי:
אם הוסיף בו דימוס אחד. שורה של אבנים או בגובה או בעובי תו לא הוי על מכונו וקרינא ביה חדש:

"מי האיש אשר ארש אשה [ולא לקחה - ילך וישב לביתו],
 פן ימות במלחמה ואיש אחד יקחנה" (דברים כ, ז).
 אחד המאָרס את הבתולה,
 ואחד המאָרס את האלמנה.
 אפילו שומרת יבם,
 ואפילו שמע שמת אחיו במלחמה, חוזר ובא לו".

תנו רבנן:

"אשר ארס" - אחד המאָרס את הבתולה,
 ואחד המאָרס את האלמנה,
 ואחד שומרת יבם.
 ואפילו חמשה אחיו ומת אחד מהם במלחמה - נזול חוזרין.
 לא לקח', "ולא לקחה" - פרט ל: אלמנה לכהן גדול,
 גרושה וחלוצה לכהן הדיוט,
 ממזרת ונתינה לישראל,
 בת ישראל לממזר ולנתיני".

לימא דלא כרבי יוסי הגלילי,

דאי רבי יוסי הגלילי, הא אמר: "תירא ורף הלבב" (דברים כ, ח) - זה המתירא מעבירות שפבד

אפילו תימא: רבי יוסי הגלילי.

כדרךה.

דאמר רבה:

לעולם אינו חייב עד שיבעול.

מה טעם "לא יקח"³⁶⁷ (ויקרא כא, יד-טו) משום "לא יהלל",

משום הכי אינו לוקה עד שיבעול.

תנו רבנן:

"אשר בנה" (דברים כ, ה),

"אשר נטע" (דברים כ, ו),

"אשר ארש" (דברים כ, ז).

לימדה תורה דרך ארץ:

שיבנה אדם בית ויטע כרם, ואחר כך ישא אשה.

ואף שלמה אמר בחבמתו:

"המן בחוץ מלאכתך ועתדה בשדה לך אחר ובנית ביתך" (משלי כד, כז).

"המן בחוץ מלאכתך" - זה בית,

"ועתדה בשדה לך" - זה כרם,

"אחר ובנית ביתך" - זו אשה.

דבר אחר:

"המן בחוץ מלאכתך" - זה מקרא,

"ועתדה בשדה לך" - זה משנה,

"אחר ובנית ביתך" - זה גמרא.

דבר אחר:

"המן בחוץ מלאכתך" - זה מקרא ומשנה,

"ועתדה בשדה לך" - זה גמרא,

"אחר ובנית ביתך" - אלו מעשים טובים.

רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אמר:

"המן בחוץ מלאכתך" - זה מקרא ומשנה וגמרא,

"ועתדה בשדה לך" - אלו מעשים טובים,

"אחר ובנית ביתך" - דרוש וקבל שבר".

³⁶⁷ יד אלמנה וגרושה וחללה וזה את אלה לא יקח מי אם בתולה מעמיו יקח אשה. טו ולא יהלל ורעו בעמיו מי אני ה' מקדשו

12. מד, א

רש"י

שמינו
שחדשין
מתקיים:
אותו. בשבוע. בשמיטה:

"ואלו שאינן חוזרין:
הבונה בית שער [אכסדרה, מרפסת ...
רבי יהודה אומר:
אף הבונה בית על מכוננו - לא היה חוזר".]

תנא:
"אם הוסיף בו דימוס אָחד - חוזר".

"דבי אליעזר אומר:
אף הבונה בית לבנים בשרון לא היה חוזר".

תנא:
"מפני שמחדשין אותו פעמים בשבוע".

13. מד, א

כ"י

אין לי אלא חדשה. בתולה:
אלמנה וגרושה. מאחר ונשאה
זה:
יכול אף בנה בית. חדש ולא
חנכו יהא כזה שיהא נקי מן
הכל:

"וְאֵלֹהֵי שָׂאִין זָדוֹן מִמֶּהוּמָן:
בְּנֵה בֵּית חֵדֶשׁ וְחִנְכוּ [נִטְעַנְךָ בְּרָם וְחִלְלוּ,
הַנּוֹשֵׂא אֶת אֲרוֹסָתוֹ,
הַבּוֹנֵס אֶת יְבִמְתּוֹ.
שֵׁנְאָמֹר: "נְקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שְׁנֵה אַחַת" (דברים כד, ה)."]

תנו רבנן:

"אִשָּׁה חֲדָשָׁה"³⁶⁸ (דברים כד, ה) - אִין לִי אֵלָא אִשָּׁה חֲדָשָׁה,
אֲלִמְנָה וְגֵרוּשָׁה מִיָּנִין?
תְּלַמּוּד לֹמֵר: "אִשָּׁה", מִכָּל מְקוֹם.
אִם כֵּן, מַה תְּלַמּוּד לֹמֵר: "אִשָּׁה חֲדָשָׁה"?
מִי שִׁחְדָּשָׁה לוֹ,
יֵצֵא מִחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ שָׂאִין חֲדָשָׁה לוֹ."

תנו רבנן:

"לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא" (דברים כד, ה).
יְכוּל בַּצָּבָא הוּא דְלֹא יֵצֵא, אֲבָל יִסְפִּיק מִים וּמְזוּן, וַיִּתְקַן הַדְּרָכִים?
תְּלַמּוּד לֹמֵר: "לֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל דְּבָר" (דברים כד, ה).
יְכוּל שָׂאִין מִרְבֵּה אִף הַבּוֹנֵה בֵּית וְלֹא חִנְכוּ, נִטְעַנְךָ בְּרָם וְלֹא חִלְלוּ, אֲרַם אִשָּׁה וְלֹא לְקַחָהּ?
תְּלַמּוּד לֹמֵר: "עָלָיו" - עָלָיו אִי אֶתָּה מַעֲבִיר, אֲבָל אֶתָּה מַעֲבִיר עַל אַחֲרִים.
וּמֵאַחַר דְּבַתְּב: "לֹא יַעֲבֹר", "לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא" לְמַה לִּי?
לְעַבֹּר עָלָיו בְּשָׂנֵי לְאוּיִן."

³⁶⁸ מי יקח איש אשה חדשה לא יצא בצבא ולא יעבור עליו לכל דבר נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח את אשתו אשר לקח

14. מד, א-ב

כ"י

משנה

"וְיִסְפוּ הַשְּׁטָרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם, [וְאָמְרוּ: מִי הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַחֵם הַלֵּב, יֵלֶךְ וְיִשֵּׁב לְבֵיתוֹ וְלֹא יִמַּס אֶת לִבּוֹ אֶחָיו כְּלָבָבו] (דברים כ, ח).
רבי עקיבא אומר:
"הירא ורחם הלבב" - כְּמִשְׁמַעוֹ, שְׂאִינוּ יָכוֹל לְעַמּוּד בְּקִשְׁרֵי הַמְּלַחְמָה וְלִרְאוֹת חָרָב שְׁלוֹפָה.
רבי יוסי הגלילי אומר:
"הירא ורחם הלבב" - זֶהוּ הַמַּתְיִירָא מִן הָעֵבֵרִית שֶׁבִידוֹ, לְפִיכֶן תִּלְתֵּה לֹו הַתּוֹרָה אֶת כָּל אֱלוֹ שִׁיחֹזֵר בְּגִלְלוֹ.
רבי יוסי אומר:
 אֲלַמְנָה לְכַהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וְחִלּוּצָה לְכַהֵן הַדְּיוּט, מִמְזֻדָּת וְנִתְיָנָה לַיִשְׂרָאֵל, בֵּת יִשְׂרָאֵל לְמִמְזוֹר וְלִנְתִין - הַרִי הוּא: **"הירא ורחם הלבב"**.
"וְהִיָּה כְּכַלֵּת הַשְּׁטָרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם וּפְקֻדוֹ שְׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם" (דברים כ, ט).
ובעקיבו של עם.
 מְעַמְדִין זְקִיפִין לַפְּנֵיהֶם, וְאַחֲרֵיהֶם, וְכַשִּׁילִין שֶׁל בְּרָזֵל בִּידֵיהֶן, וְכָל הַמְּבַקֵּשׁ לְחֹזֵר - הָרְשׁוֹת בִּידוֹ לְקַפֵּחַ אֶת שׁוֹקֵיו.
ב, מד שֶׁתְּחִילַת נִיסָה נְפִילָה,
שנאמר: **"נִס יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי פְּלִשְׁתִּים וְגַם מִגַּפְהָ גְּדוֹלָה הָיְתָה בָּעָם"** (שמואל א ד, ז),
וְלֵהֲלֹן הוּא אֹמֵר: **"וַיִּנְסוּ אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי פְּלִשְׁתִּים, וַיַּפְּלוּ חַלְלִים"** [בְּהַר הַגִּלְבָּעַ] (שמואל א לא, א).
במה דברים אמורים:
 בְּמִלְחָמוֹת הָרְשׁוֹת, אֲבָל בְּמִלְחָמוֹת מִצְוָה - הַכֹּל יוֹצֵאִין, אֲפִילוֹ חֶתָן מִחֲדָרוֹ וְכֹלָה מִחוּפָּתָה.
אמר רבי יהודה:
 בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים:
 בְּמִלְחָמוֹת מִצְוָה, אֲבָל בְּמִלְחָמוֹת חוּבָה - הַכֹּל יוֹצֵאִין, אֲפִילוֹ חֶתָן מִחֲדָרוֹ וְכֹלָה מִחוּפָּתָה.

גמרא

מאי איכא בין רבי יוסי לרבי יוסי הגלילי?

איכא בינייהו:

עבירה דרבנן.

כמאן אזלא הא דתנאי:

"שוח בין תפילה לתפילה - עבירה היא בידו, וחוזר עליה מעורכי המלחמה".
 כמאן?

כרבי יוסי הגלילי.

מאן תנא להא דתננו רבנן:

"שמע קול קרנות - והרתיע,

הגפת תריסין והרתיע,

אחצוהו חרבות ומים שותתין לו על ברביו - חוזר".

כמאן?

לימא רבי עקיבא היא, ולא רבי יוסי הגלילי.

כהא אפילו רבי יוסי הגלילי מודה,

משום דכתיב: **"ולא ימס את לבב אחיו כלבבו"**³⁶⁹ (דברים כ, ח).

מתני'

ויספו השטרים: על דברי כהן:
בקשרי: כשמתקשרים לעמוד צפופים שלא יפרידום אויבים:
לפיכך: שהירא זהו הירא מעבירות תלה התורה בנה ונטע ואירס לחזור. בגללן כדי שיתלה בכך החזרה ולא יתבייש לומר מעבירות שבידו הוא ירא וחוזר:

ר' יוסי אומר כו': בגמרא מפרש במאי פליג אדרבי יוסי הגלילי:
ובעקבו של עם: בסופו של עם שעומדים שלא יחזרו אחרונים לאחריהם לנוס:

מעמידין זקיפין מלפניהם: בראשה של צד המלחמה מעמידין בני אדם גבורים ממונים לכך שאם יפול אחד מן הנלחמים יעמידוהו ויזקיפוהו ויגבירו את אנשי הצבא בדבריהם:
[ואחרים]: ואנשים אחרים מאחריהם:

וכשילין של ברזל בידיהם: לשמור שלא ינוסו וכשילין כעין חצין שקורין ווריי"ש {וירי"ש:
חיצים מסתובבים [ובספר מעיר הרב קטן שאפשר שהיא מין אלה הדומה הן לעץ של החץ והן לסרגל, עיי"ש]:

שתחילת ניסה נפילה: בגמ' פריך איפכא מבעי ליה שהניסה היא תחילת הנפילה:
בד"א: דחוזרין מן המערכה ויש שאינן זזין ממקומן במלחמות הרשות:

אבל במלחמות מצוה: כגון כיבוש ארץ ישראל בימי יהושע הכל יוצאין:
רבי יהודה אומר כו': מפרש בגמ':

גמ'

עבירה דרבנן: לר"י הגלילי אפי' עבר על דברי סופרים חוזר ולרבי יוסי עד שיעבור על דבר תורה דומיא דאלמנה לכהן גדול וכגון שנשאה דאיכא איסור:

סח בין תפילה לתפילה: בין הנחת תפילין של יד לתפילין של ראש:

סח: סיפר:

עבירה היא בידו: אם לא חזר ובירך דהכי אמרי' במנחות (דף לו.) סח מברך שתיים לא סח מברך אחת:

ומים שותתין על ברביו: מי רגלים מחמת יראה:

³⁶⁹ ויספו השטרים לדבר אל העם ואמרו: מי האיש הירא ורחם הלבב ילך וישב לביתו ולא ימס את לבב אחיו כלבבו

כ"י

מפני שתחילת נפילה ניסה
מבעי ליה. תחילת משמע
הגרמת הדבר והכי איבעי ליה
למימר כשהן נסין זו היא
תחילת הגרמת הנפילה ובניסה
לא שייך למימר תחילה דהא
ממש קא ערקו:

15. מד, ב

"וְהָיָה מְמַלְתֵּי הַשְּׁטָרִים [לְדַבֵּר אֶל הָעָם וּפְקֻדוֹ שְׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם]" (דברים כ, ט).
וּבְעֵקֶבוֹ שָׁל עָם.
מְעַמְדִין זְקִיפִין לְפָנֵיהֶם, וְאַחֲרֵים מְאַחֲרֵיהֶם, וְנִשְׁלִין שָׁל בְּרוֹל בִּידֵיהֶן,
וְכָל הַמְּבַקֵּשׁ לְחֲזוֹר - הַרְשׁוֹת בִּידוֹ לְקַפֵּחַ אֶת שׂוֹקֵיו.
שְׁתַּחֲלִילַת נִיסָה נְפִילָה].

האי "מפני שתחילת ניסה נפילה" - מפני שתחילת נפילה ניסה' מבעי ליה!

אימא: מפני שתחילת נפילה ניסה.

16. מד, ב

רס"י

רשות דרבנן זו היא מצוה דר' יהודה. ובאותה מלחמה שאמרו חכמים שהיא רשות ואין חתן יוצא לה אמר נמי ר' יהודה דאין חתן יוצא לה אלא שרבי יהודה קורא אותה מצוה ונפקא מינה לפוטרו משאר מצות בעודו עסוק בה כדמפרש רבא ואזיל:

מצוה דרבנן. דאמרו בה הכל יוצאין אמר נמי ר' יהודה הכל יוצאין אלא דקרי לה חובה ולא מידי אשמעינן בהא אלא כולה משום מצוה ורשות נקטו פלוגתייהו אלא משום דקרו רבנן להא רשות די להם אם קראו את זו מצוה ואפילו היא חובה שהרי אין הדבר אלא להעלותם מעלה אחת ולומר אבל בזו הכל יוצאין וגבי רשות דיים לקרות את שלמעלה ממנה מצוה ורבי יהודה דקרי לקמייתא מצוה לאשמועי דהעוסק בה פטור מן המצוה והוצרך להעלות את זו מעלה אחת לומר אבל בזו הכל יוצאין הילכך קרייה חובה כדאיתא:

אמר רבא כו'. מילתיה דרבי יוחנן מפרש ואזיל וקאמר דהא דאמר רבי יוחנן דאיפליגו רבנן ורבי יהודה באחת המלחמות בקריאת השם נפקא לן מיניה לענין עוסק במצוה דלמר חובה ולמר רשות ופריש לן נמי רבא בהי מינייהו איפליגו:

מלחמות יהושע דלכבש. בהא ליכא למאן דקרי רשות דאפילו חובה נמי איתא והעוסק בה פטור מן המצוה ורבנן הוא דלא איכפת להו לקרותה חובה דדיים לקרותה מצוה אצל הרשות שהרי אין אנו צריכין אלא למצוא בה מעלה אחת ומצוה לגבי רשות מעלה היא:

ומלחמת בית דוד. שנלחם בארם צובה להוסיפה על ארץ ישראל ובשאר סביבותיה להעלות לו מנחה ומס עובד:

דברי הכל רשות. ואפילו רבי יהודה להא לאו מצוה קרי לה והעוסק בה אינו פטור מן המצוה:

כי פליגי. ר' יהודה ורבנן במצוה ורשות דלמר פטור מן המצוה ולמר חייב במלחמה שהיא למעוטי עובדי כוכבים דלא ליתו עליהו:

"במה דברים אמורים:

במלחמות הרשות

אבל במלחמות מצוה - הכל יוצאין, אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה.

אמר רבי יהודה:

במה דברים אמורים:

במלחמות מצוה,

אבל במלחמות חובה - הכל יוצאין, אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה".

אמר רבי יוחנן:

"רשות" - דרבנן - זו היא "מצוה" דרבי יהודה;

"מצוה" דרבנן - זו היא "חובה" דרבי יהודה.

אמר רבא:

מלחמות יהושע לכבש - דברי הכל חובה,

מלחמות בית דוד לרווחה - דברי הכל רשות.

כי פליגי למעוטי גוים דלא לית עלייהו.

מר קרי לה - מצוה,

ומר - קרי רשות.

נפקא מינה:

לעוסק במצוה שפטור מן המצוה.

הדרן עלך משוח מלחמה